

DOI: [10.32702/2307-2105-2018.11.79](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2018.11.79)

УДК 336

*Н. О. Дорошенко,
к. е. н. доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Харківський Національний університет імені В.Н. Каразіна
В. В. Романів,
Студентка 3 курсу,
Харківський Національний університет ім. В.Н. Каразіна м. Харків*

ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

*N. O. Doroshenko
Condidate of Economic Sciences, Associate Professor
Kharkiv National University of V.N. Karazin, Kharkiv
V. V. Romaniv
Student of Kharkiv National University of V.N. Karazin, Kharkiv*

FINANCIAL LITERATURE OF UKRAINE

У статті розглянуто поняття фінансової грамотності як фактор економічного та соціального розвитку, а також добробуту України, розглянуто питання щодо важливості викладання основ фінансової грамотності для всіх верств населення України, приведено причини низького рівня фінансової обізнаності, узагальнено негативні ознаки низького рівня знань у сфері фінансів, проаналізовано найголовніші питання у фінансовому секторі для українців, проаналізовано проекти, що впроваджено задля покращення фінансової грамотності населення.

Базуючись на результатах проведеного авторського соціологічного проекту «Фінансова грамотність населення України» виявлено важливість вивчення даної теми та необхідність впровадження базового курсу з фінансової обізнаності у молодших школі. На основі програмно-цільового методу обґрунтовано основні причини необізнаності у сфері фінансів та запропоновано інструменти щодо покращення фінансової грамотності в Україні.

The article highlights the concept of financial literacy as a factor of economy and social development and welfare in Ukraine, the issue of the importance of introducing financial literacy for Ukrainians is discussed; provided are the reasons for low level of financial awareness, generalized negative signs of unwillingness to develop in the field of finance. Furthermore, in the article analyzed the most important issues in the financial sector for Ukrainians, projects that were implemented to improve financial literacy of the population were analyzed. Based on the results of the author's social project "Financial literacy in Ukraine", the importance of studying this topic and the need to implement a basic course on financial awareness in schools has been identified. Based on the program-target method, the main reasons for lack of knowledge in the field of finance were substantiated and tools for improving financial literacy in Ukraine were proposed. The development of the financial sector for Ukraine is one of the priorities of the state

administration at the present stage of economic development. Nonetheless, the modern world can not be imagined without finances. Finances ensure the functioning of all spheres of human society. The use of financial information and financial knowledge are essential elements of any field of human activity. Financial literacy helps to understand the key financial concepts and use them to make decisions regarding the income, expenses and savings. Moreover, it facilitates the appropriate usage of financial instruments, budget planning, accumulation of funds for future goal. Also, financially literate people are more protected from financial risks and unforeseen situations. They are more responsive to the management of personal finances, being able to increase welfare through the distribution of available cash resources and planning future costs

Ключові слова: фінансова грамотність; сфера фінансів; фінанси; рівень фінансової забезпеченості.

Key words: financial literacy; sphere of finance; finance; level of financial security.

Постановка проблеми. Розвиток фінансової сфери для України є одним із пріоритетних завдань органів державного управління на сучасному етапі економічного розвитку. Саме обізнаність населення в даній сфері приведе до вирішення загальних соціально-економічних проблем, таких як зменшення безробіття, стабільність національної грошової одиниці та структурної перебудови економіки. У сучасній економіці дуже важливе значення грає фінансова стабільність, ефективна грошово-кредитна політика, стабільність грошової одиниці, безкризова банківська система. Всі ці складові стабільної економіки вимагають управління поведінкою економічних агентів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами розвитку фінансової грамотності з позицій її впливу на стабільність фінансового сектору займалися такі учені як Смовженко Т. С. (навчальний посібник «Фінансова грамотність»), Ткаченко Н. В. («Фінанси України»), Кузнєцова А. Я. (особливості розвитку банківської системи України в контексті проведення адаптаційних заходів). Проте невирішеною залишається проблема необізнаності українського народу у сфері фінансів.

Постановка завдання. Метою даної статті систематизація знань щодо узагальнення знань українців у сфері фінансів та удосконалення заходів щодо покращення фінансової грамотності України.

Виклад основного матеріалу. Сучасний світ неможливо уявити без фінансів. Вони забезпечують функціонування усіх сфер суспільства. Використання фінансової інформації, застосування фінансових знань є необхідними елементами будьякого напрямку діяльності людини. Фінансова обізнаність допомагає зрозуміти ключові фінансові поняття і використовувати їх для прийняття рішень про доходи, витрати і заощадження, для вибору відповідних фінансових інструментів, планування бюджету, нагромадження коштів на майбутні цілі тощо. Фінансово грамотні люди більшою мірою захищені від фінансових ризиків і непередбачуваних ситуацій. Вони відповідальніше ставляться до управління особистими фінансами, здатні підвищувати добробут за рахунок розподілу наявних грошових ресурсів і планування майбутніх витрат [1].

Опрацювання таких тем, як власна фінансова безпека, депозити, інвестиції та пенсійні заощадження, допоможуть правильно розпоряджатися власним капіталом. Вивчення видів кредитів і кредиторів, а також ознайомлення з фінансовою та юридичною складовими запозичень, страхуванням та особливостями фінансового і бюджетного планування допоможуть правильно сформулювати власний бюджет і захиститися від ризиків. Обізнаність в сфері фінансів дозволить комфортно почуватися в сучасному світі та приймати правильні самостійні фінансові рішення.

Вміння управляти своїми фінансами – одна з найважливіших складових успішного життя українського населення. Якщо вірити статистиці, то рівень фінансової грамотності українців нижчий навіть від рівня фінансової грамотності жителів африканських континентів [2]. Варто задати собі питання, чому український народ незацікавлений у пізнанні управління особистими фінансами.

Єдиного визначення даного поняття немає, але можна зауважити, що фінансова грамотність представляє собою сукупність знань та навичок, що формують вміння розпоряджатися своїми власними коштами з мінімальними ризиками та максимальною ефективністю. Рівень розвитку у сфері фінансової діяльності кожного громадянина держави тісно пов'язаний з рівнем розвитку економіки країни в цілому та підвищення добробуту всіх членів суспільства. Коли рівень фінансової обізнаності високий, то з'являються нові послуги, ринки, покращується рівень життя населення.

Причини низького рівня фінансової грамотності Українців:

- Однією з причин необізнаності у даній сфері є те, що 27% громадян взагалі не роблять заощаджень, а ті що все ж таки заощаджують – роблять це відкладаючи свої кошти на чорний день.

- Українці не знають як працюють фінансові установи держави та які переваги вони мають. Саме через цю необізнаність населення зберігає свої заощадження «під матрацами та у книжках», втрачаючи навіть натяк на отримання пасивного доходу від правильного вибору фінансово-економічної установи.

- Українці не довіряють фінансовим установам та фінансовим організаціям. Кожен четвертий громадян мав гіркий досвід у співпраці з банківськими установами.

- Населення має лише загальне уявлення про свій бюджет, тобто вони не розуміють як правильно розподілити свої доходи та витрати. Люди просто не розуміють куди так швидко «втікають» гроші.

- На превеликий жаль, не кожен індивід, маючи цікаву ідею власного бізнесу наважиться на його створення. Багатьох лякає величезна кількість ризиків та страх втратити вже надбаний капітал. І знову причиною цих всіх перешкод – є незнання фінансових основ.

- Взагалі 39% населення не мають банківських рахунків [2].

Більшість населення користуються лише базовими фінансовими послугами, серед них: оплата комунальних платежів через банк (72 %); користування банківським рахунком та пластиковою картою (68 %); споживчий кредит (30 %); проведення платежів через термінали платіжних систем (38 %); користуються послугою переказу грошей через банк (92%); обмін валюти (31 %) та інше [2].

Українці, на жаль, практично не користуються інвестиційними послугами, зокрема акціями, облігаціями, інвестуванням в інвестиційні та недержавні фонди та інші.

Проте більше ніж половина українського народу вважає себе фінансовограмотними, однак, кожен третій думає, що купувати речі в кредит для України є виправданим. Саме це свідчить про низький рівень фінансової грамотності. Більшість українців навіть не цікавляться інформацією, що надана у фінансовому секторі. Але є декілька найголовніших запитів, які шукають українці в інтернеті, це:

- Індекс інфляції;
- Ціни на ринку нерухомості;
- Зміни у сфері пенсійного забезпечення [1].

Виходячи з статистичних даних, можна зробити висновок, що практично всі 40% українців взагалі не цікавляться фінансовою інформацією. Проте більшість населення отримує інформацію з телевізійних програм та газет (60%), інші роблять вибір щодо фінансових інститутів завдяки рекламі (14%), та лише деякі вивчають фінансову інформацію з різноманітних веб-сайтів (17%) [2].

Потрібно зазначити що саме є основами фінансової грамотності:

1. По-перше, це грамотний підхід до грошей. Кожна людина повинна вміти правильно користуватися своїми грошима, сприймаючи їх як гнучкий інструмент, яким можна легко управляти. Варто зробити так, що не людина працювала на гроші, а гроші працювали на людину.

2. Облік та вміння планувати свої фінансові ресурси. За допомогою ретельного фінансового плану, який можна створити самостійно, або навіть найняти фінансового консультанта, треба раціонально розподіляти свої доходи та витрати та визначити яку суму є модливність відкласти задля досягнення певної цілі. Раціональний та правильний розподіл своїх фінансових ресурсів необхідний для накопичення коштів для придбання нерухомості або автомобіля, чи акумулювання капіталу для створення активів.

3. Основи співпраці з фінансовими установами. На сьогодні для того, щоб бути успішним та багатим, необхідно мати вміння співпрацювати з різноманітними фінансовими установами та елементами фінансового ринку: банками, страховими компаніями, брокерами, використовуючи важливі інструменти для розподілу та примноженню грошей. Багатьом людям варто знати, що споживчий кредит – це крок до бідності та розорення власного капіталу, а накопичення та заощадження грошей – крок до багатства. Тим паче, на рику фінансів на сьогодні існує безліч послуг та програм, що допоможуть отримати дохід навіть з мінімальними вкладками.

4. Знання своїх прав та обов'язків. Саме обізнаність у сфері правового регулювання допомагає правильно використовувати фінансові ресурси та не потрапити на шахраїв. Знання прав дає змогу укласти договори, не шкодячи собі і своїм фінансам.

5. Уміння заощаджувати. Однією з базових основ – є вміння створювати заощадження. Згідно зі статистичними даними [2], більшість українців зберігає свої заощадження вдома, саме це негативно віддзеркалюється на добробуті кожного громадянина та на економіці країни в цілому. За допомогою депозитів та інвестицій можна не лише зберігати всю суму в цілості, а й примножувати свій дохід.

6. Відповідальний підхід щодо придбання фінансових послуг. За допомогою правильного математичного розрахунку вигоди можна зробити вибір фінансової послуги, отримуючи при цьому максимум користі.

Фінансова результативність країни в більшій мірі залежить від доходів українських домогосподарств. Доходи сім'ї – це сукупність надходжень із різних джерел, які отримує сім'я як у грошовій, так і натуральній формах. Залежно від регулярності отримання доходу сім'ї поділяють на чотири категорії: доходи від поточної діяльності, доходи від активів, соціальні та інші доходи [1]. Величина сімейних доходів є однією з найважливіших характеристик рівня життя населення. Водночас рівень доходів, а також обсяг і структура споживання слугують показником соціального статусу людини, її становища в суспільстві.

Схема 1. Доходи сім'ї

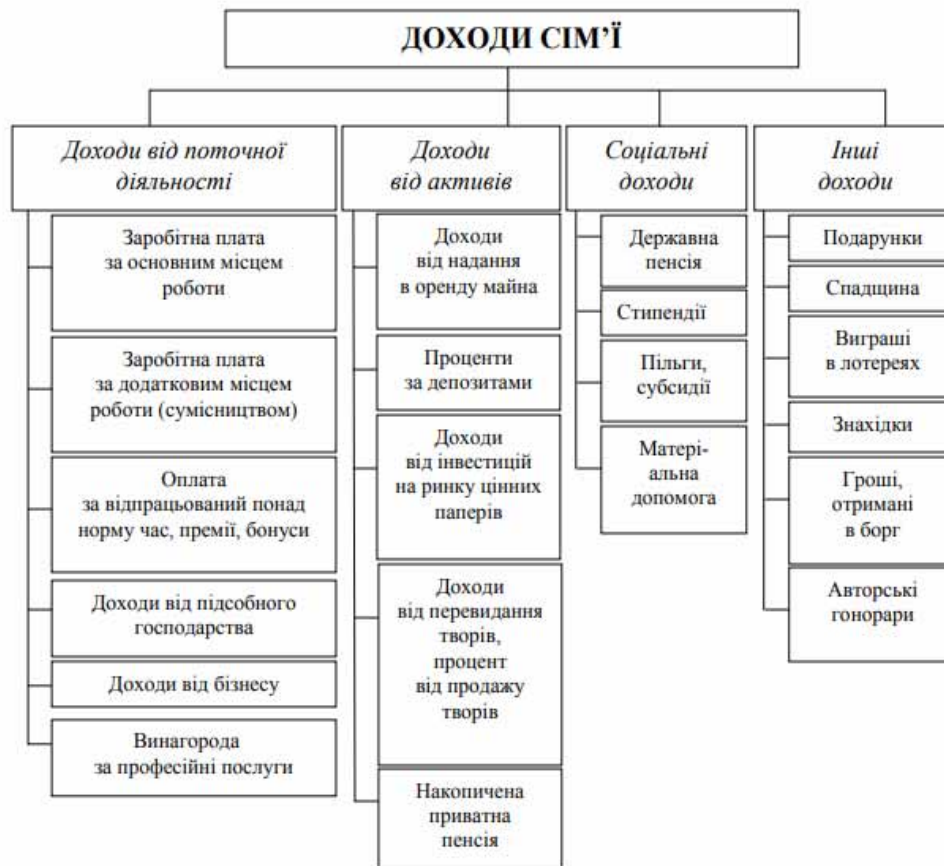


Схема за даними [1]

Прогнозування доходів сім'ї – це процес передбачення, якою буде величина сімейних доходів у майбутньому на основі аналізу їх появи в минулому і на даний момент часу. Результатом такого прогнозування є прогноз – знання про майбутнє і про ймовірний розвиток сьогочасних тенденцій. Об'єкти прогнозування при цьому такі:

- доходи і витрати сім'ї;
- капіталовкладення та інші форми інвестування;
- кредити банків, одержані з метою здійснення інвестування;
- поточні потреби сім'ї у грошових коштах і джерела їх покриття. Доцільність прогнозування грошових надходжень на рівні сім'ї зумовлена такими основними причинами:
 - необхідністю інформованості про наявність у сім'ї грошових коштів для здійснення трудової, підприємницької та інвестиційної діяльності;
 - можливістю синхронізувати наявні грошові потоки для забезпечення фінансової рівноваги сім'ї;
 - здатністю забезпечення сім'ї необхідними ресурсами;
 - спроможністю раціонального використання грошових ресурсів;
 - можливістю вирівнювання коливань грошових потоків з метою уникнення ризику втрати платоспроможності;
 - здійсненням контролю за надходженням і використанням грошових коштів. Доходи сім'ї можуть з різних причин змінюватися, і це обов'язково потрібно враховувати під час планування сімейного бюджету [3].

Причинами зміни як окремих видів доходів сім'ї, так і їх сукупного обсягу є:

- зміна норм оподаткування доходів, спадщини, дарувань, рухомого і нерухомого майна;
- зміна системи пенсійного забезпечення, виплати стипендій, умов безоплатного чи пільгового навчання, пільг для малозабезпечених верств населення;
- зміна ринкової вартості та умов використання об'єктів рухомого і нерухомого майна (активів), якими володіє сім'я;
- зміна рівня та умов виплати заробітної плати;
- зміна попиту на продукцію, яка виготовлена в межах підсобного господарства чи бізнесу сім'ї;
- сезонність виробництва;

• демографічні причини: вік, стать, стан здоров'я і працездатності членів сім'ї, соціальний статус, рівень освіти та вміння управляти власними фінансами;

• інші [3].

Слід зазначити, що ці причини впливають на доходи сім'ї як у бік їх збільшення, так і зменшення. А зміна доходів сім'ї залежить від напряму впливу перелічених вище причин. Залежно від термінів реалізації прогнозування сімейних доходів може бути короткостроковим (до 1 року) і довгостроковим (від 1 року і більше).

Чому українці повинні навчатися фінансової грамотності:

По-перше, обізнаним людям живеться краще і спокійніше. Вони розуміють суть економічних процесів і знають, коли варто панікувати, а коли не варто. По-друге, високий рівень освіченості відкриває перед людиною нові можливості. Можливості нової роботи, додаткового доходу, самореалізації. По-третє, грамотну людину обдурити складніше.

Високий рівень фінансової обізнаності громадян:

- сприяє зростанню економіки;
- стимулює приплив інвестицій;
- зменшує кількість непогашених кредитів і проблемної заборгованості у населення;
- знижує кількість злочинів, зокрема, шахрайських дій відносно фізичних осіб;
- сприяє розвитку громадянської відповідальності і самостійності.

Фінансова грамотність вигідна як простій людині, так і державі. Це не ефемерне поняття, а сукупність знань і навичок, які обов'язково знадобляться у повсякденному житті. Незважаючи на розвиток інформаційних технологій і зусилля громадських інститутів, рівень фінансової обізнаності українців залишається незадовільним. І це дуже прикро, тому що саме фінансова грамотність кожного громадянина – ключ до поліпшення життя і процвітання країни [4].

Існує безліч проектів, які впливають на фінансову грамотність населення України, одним із найцікавіших є освітня програма «Юніор Банк», яку проводить Приват Банк по всій Україні. «Юніор Банк» не тільки навчає дітей фінансовій грамотності, але й підтримує програми здорового способу життя для школярів, проводить акції та конкурси, дає можливість дітям спілкуватися з однолітками з різних куточків світу.

Освітня програма «ЮніорБанк» стартувала в 2009 році в Україні. Сьогодні ЮніорБанк працює в Україні та Латвії, об'єднуючи понад 500 000 школярів.

У 2012 році ЮніорБанк було визнано однією з найбільш корисних освітніх програм України в рамках міжнародної виставки «Освіта та кар'єра», яку щороку проводять Міністерство освіти та Національна академія педагогічних наук України. Вперше золоту медаль за розробку методики навчання в школах отримала банківська програма, що стала сьогодні однією з наймасовіших освітніх ініціатив в Україні [5].

Одним з важливих інструментів фінансової грамотності вважається економія, причому розумна, а не тотальна. Якщо ви думаєте, що відмовляючи собі у всьому, в тому числі і в найнеобхіднішому, і складаючи в банку всі свої доходи ви скоро станете багатим, то ви глибоко помиляєтеся. Раніше вас стане успішним той, хто ретельно вміє робити накопичення, використовує фінансовий план, ставить перед собою розумні цілі і поступово рухається шляхом їх реалізації [3].

Висновки. Узагальнюючи все вище сказане варто зазначити, що фінансова грамотність є рушійною силою у діяльності країни, економічного зростання, покращення показників соціального розвитку. Фінансова грамотність – це багаж знань і навичок, які формують правильне ставлення до особистих грошей і дозволяють середньостатистичній людині приймати вигідні для себе рішення.

Фінансова грамотність вигідна як простій людині, так і державі. Це не ефемерне поняття, а сукупність знань і навичок, які обов'язково знадобляться у повсякденному житті. Незважаючи на розвиток інформаційних технологій і зусилля громадських інститутів, рівень фінансової обізнаності українців залишається незадовільним. І це дуже прикро, тому що саме фінансова грамотність кожного громадянина – ключ до поліпшення життя і процвітання країни.

Література.

1. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – www.bank.gov.ua;
2. Все про гроші [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vseprogroshi.com.ua/ocinit-finansovu-gramotnist-ukrayinciv.html>;
3. Забуга Н. Курс "Фінансова грамотність" у системі загальної середньої освіти: практичні питання впровадження / Наталія Забуга [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://finrep.kiev.ua/download/finlit_workshop_sep22_2014_zabuha.pdf;
4. Смовженко Т. Курс «Фінансова грамотність»: досягнення, проблемні питання та завдання на майбутнє / Тамара Смовженко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://finrep.kiev.ua/download/finlit_workshop_sep22_2014_smovzhenko.pdf;
5. Офіційний сайт ЮніорБанку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://juniorbank.com.ua>.

References.

1. The official website of the National Bank of Ukraine (2018), [Online], available at: www.bank.gov.ua (Accessed 05 Nov 2018).
2. All about money (2018), [Online], available at: <http://vseprogroshi.com.ua/ocinit-finansovu-gramotnist-ukrayinciv.html> (Accessed 05 Nov 2018).
3. Zabuga, N. (2014) "The course "Financial Literacy" in the system of secondary education: practical implementation issues", [Online], available at: http://finrep.kiev.ua/download/finlit_workshop_sep22_2014_zabuha.pdf (Accessed 05 Nov 2018).
4. Smovzhenko, T. (2014) "The course "Financial Literacy": achievements, problems and challenges ahead", [Online], available at: http://finrep.kiev.ua/download/finlit_workshop_sep22_2014_smovzhenko.pdf (Accessed 05 Nov 2018).
5. The official website of JuniorBank (2018), [Online], available at: <https://juniorbank.com.ua> (Accessed 05 Nov 2018).

Стаття надійшла до редакції 16.11.2018 р.